

УДК [94:323](438)“1926/1939”

О. В. Руда

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У 1926–1939 РОКАХ

У статті проаналізовано державну політику Другої Речі Посполитої щодо національних меншин від травневого перевороту 1926 р. до початку Другої світової війни. На прикладі української, білоруської, єврейської та німецької меншин висвітлено заходи, до яких вдавалися “санаційні” уряди Польщі з метою вирішення національного питання. Від 1926 р. і до смерті Ю. Пілсудського у 1935 р. національна політика провадилася під гаслом державної асиміляції, після 1935 р. і до кінця існування Другої Речі Посполитої польська влада намагалася реалізувати концепцію державної асиміляції, що еволюціонувала в напрямі програми зміцнення польськості, зокрема, на східних теренах.

Ключові слова: “санаційний” табір, національна політика, Друга Річ Посполита, національні меншини, політика “державної асиміляції”, колонізаційні процеси.

Національна проблема була центральною серед внутрішніх проблем міжвоєнної Польщі. Особливою гостротою набули українська, білоруська, єврейська та німецька проблеми, справи литовської, російської та чеської меншин з політичного погляду мали другорядне значення. Від початку існування незалежної Польщі відносини держави з національними меншинами мали конфліктний характер. Це було зумовлено тим, що, по-перше, українці, німці, євреї та білоруси опинилися під владою Другої Речі Посполитої всупереч своїй волі; по-друге, від початків свого існування Польща взяла курс на створення мононаціональної держави, який супроводжувався колонізацією непольського населення.

Українські та польські вчені вже аналізували деякі аспекти досліджуваної проблеми. Політику Другої Речі Посполитої щодо непольського населення, зокрема щодо українців, висвітлили М. Кучерепа [1] і В. Комар [2]. Л. Зашкільняк і М. Крикун [3] простежили зміни національної політики після травневого перевороту 1926 р. і становище національних меншин. Польський дослідник А. Хойновський [4] дослідив стратегії національної політики польських урядів у 1921–1939 рр. Становище українського населення у Другій Речі Посполитій висвітлив польський учений Р. Тожецький [5].

Основна мета статті полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу дослідити тенденції й особливості розвитку національної політики Польської держави у 1926–1939 рр., з'ясувати причини та наслідки різного ставлення до меншин у різних регіонах держави.

Травневий переворот 1926 р. і прихід до влади Ю. Пілсудського започаткували новий період в історії Другої Речі Посполитої, утвердивши у східній політиці Польщі домінування концепції “прометеїзму” (передбачала створення залежних від Польщі буферних держав, зокрема, України та Білорусії). Представники національних меншин очікували ґрунтовних змін у національній політиці держави. Зокрема, українці сподівалися надання територіальної автономії Східній Галичині та Волині. Однак очікування були марними [3, с. 471]. У національній політиці пілсудчики використовували більш гнучку порівняно з ендеками тактику, зокрема, обіцяли національним меншинам створити належні умови для культурної та господарської діяльності, підтримувати їхні інтереси за умови лояльного ставлення до держави. Однак, як і їхні попередники, пілсудчики не полишали основної мети – колонізації етнічних груп і зміцнення польськості на теренах, які мали важливе стратегічне значення [1, с. 12].

Офіційною доктриною “санаційного” табору з національного питання була державна асиміляція непольського населення шляхом задоволення його економічних і культурних потреб, а також удосконалення діяльності місцевої адміністрації та впорядкування справ місцевого самоврядування за одночасного подолання антидержавних настроїв інструментами східної політики “прометеїзму”. Однак сформувати цілісну концепцію реалізації цієї політики не вдалося (виняток становили політика “сильної руки” сілезького воеводи М. Гражинського та політика “польсько-української співпраці” на Волині Г. Юзевського) [2, с. 14]. Зауважмо, що державний апарат міжвоєнної Польщі не був об'єднаний єдиною ідеологією, службовці різного рівня мали різні політичні погляди і керувалися ними при виконанні своїх обов'язків. Найвиразніше це проявилось в діяльності місцевих органів влади, які, хоч і дотримувалися доктрини “державної асиміляції”, однак, усупереч статтям Конституції 1921 р., продовжували колонізацію меншин [6, 166].

Уряд К. Бартеля, який прийшов до влади 1926 р. (упродовж 1926–1930 рр. посаду прем'єр-міністра К. Бартель обіймав п'ять разів), у своїх офіційних заявах декларував захист прав громадян непольської національності, наголошував на необхідності залагодження національних і релігійних суперечок, дотримання статей Конституції 1921 р. і міжнародних договорів щодо забезпечення прав національних меншин, перегляд шкільного закону 1924 р. К. Бартель також пообіцяв зняти з посад некомпетентних і корумпованих чиновників, а також тих, хто вчиняв протиправні дії проти представників національних меншин, закрити кримінальні справи про злочини, вчинені до 1 квітня 1923 р. з політичних, національних чи релігійних міркувань. Міністр внутрішніх справ К. Млодзяновський на засіданні Ради міністрів 18 серпня 1926 р. представив проект директив про ставлення державних органів до національних меншин. У документі наголошувалося на тому, що необхідно визначити реальні економічні, культурні та соціальні потреби національних меншин, виокремити серед них ті, які можна задовольнити насамперед і таким чином створити умови для державної асиміляції, яка може послужити основою для асиміляції культурної, а згодом – і національної [7, с. 140–147]. Щоб реалізувати програму державної асиміляції, треба було насамперед владнати проблему мирного співіснування з меншинами. Щоб уникнути подальшого загострення міжнаціональних відносин, було вирішено, не змінюючи докорінно дотеперішньої

національної політики, змінити лише методи. Прийнята 1926 р. урядова програма, попри відсутність конкретики, залишалася чинною в сфері національної політики впродовж наступного десятиліття [3, с. 471].

За час прем'єрства К. Бартеля у польській національній політиці окреслилися два основні напрями: східний і західний. Стан речей на заході, у Верхній Сілезії, де продовжувала переважати в культурній, освітній, економічній та політичній сферах німецька меншина, взявся змінити М. Гражинський, призначений сілезьким воєводою наприкінці серпня 1926 р. Основною метою його політичної програми було утвердження польськості на цих теренах за одночасного скасування привілейованого становища німецького населення регіону шляхом зміцнення авторитету державної адміністрації, реформування аграрного сектора, головно зменшення площі німецьких землеволодінь. Чи не найбільше уваги воєвода приділяв освіті, мабуть, через те, що місцеві поляки надавали перевагу німецьким навчальним закладам, які мали значно кращу матеріальну базу, вищим був і рівень освіти учительських кадрів. З огляду на це польська влада зосередилася на розбудові польських навчальних закладів і на підвищенні освітнього рівня вчителів. Політика спрямована проти німецької меншини часто суперечила положенням Женевської конвенції, і спричинила Польщі чимало труднощів на міжнародній арені, зокрема через скарги німців до Ліги Націй. Однак попри це західний напрям національної політики залишався незмінним упродовж багатьох років [8].

Другим важливим напрямом національної політики був східний. У 1926–1927 рр. завдання підготувати для уряду К. Бартеля пропозиції щодо врегулювання деяких аспектів національного питання було покладено на Комісію експертів, до якої увійшли Т. Голувко, Г. Лоевенхерц і Л. Василевський. Розроблені членами комісії пропозиції передбачали реформування державної адміністрації (персональні зміни із залученням українських і білоруських урядовців, працевлаштування в адміністрації та судочальстві осіб, які володіли мовами національних меншин, удосконалення місцевого самоврядування) і шкільництва, а також врегулювання релігійного питання (протидія штучному гальмуванню процесів українізації та білорусизації Православної церкви). В освітній сфері першорядними були визначені заходи з ліквідації утравізму в початкових навчальних закладах; допущення українців і білорусів до учительських семінарій; визнання за українськими та білоруськими гімназіями прав державних шкіл і надання їм урядової фінансової допомоги; запровадження вивчення мов національних меншин у польських школах на східних теренах. Ці зміни мали впроваджуватися одночасно з аграрною реформою. Щоб поліпшити становище єврейського населення, комісія запропонувала переглянути закони, які мали характер економічних санкцій (наприклад, про закриття крамниць у неділю) [9]. Зауважимо, що ці закони такі були скасовані.

Це була так звана програма-мінімум, яка зводилася до задоволення економічних вимог меншин і надання їм культурної автономії і політику уряду вона суттєво не змінила. Єдиним вагомим досягненням комісії стало проведення 1927 р. у східних воєводствах місцевих виборів, у ході яких був створений спільний виборчий блок українських, польських і єврейських політичних сил. Решта урядових кроків були половинчастими: права державних отримали лише деякі гімназії національних меншин, вивчення української та білоруської мов було запроваджено у польських навчальних закладах на сході, в 1930 р. був скасований щорічний плебісцит тощо. За час свого прем'єрства К. Бартель здійснив декілька спроб поліпшити становище польських євреїв. Так, його уряди розробили зміни до законодавства, спрямовані на усунення обмежень, створених для євреїв за російської царської влади, виступили проти "numerus clausus", а 1927 р. був прийнятий закон про офіційне визнання єврейської громади.

Локальні експерименти у сфері національної політики щодо східних воєводств (Г. Юзевського у Волинському воєводстві, П. Дуніна-Борковського у Львівському воєводстві), які зводилися до надання культурної автономії національним меншинам, зокрема, українцям, а також налагодження польсько-українських відносин, після відставки К. Бартеля втратили урядову підтримку. Це стосувалося також ініціатив Комісії експертів, які залишилися не реалізованими, зокрема, через тяжіння політичного табору до авторитарного правління [4, с. 83–86, 90].

Як показав час, після травневого перевороту польський уряд не запропонував жодної конкретної програми вирішення проблем національних меншин, усі його заходи лише гальмували радикальні зміни в економічній та освітній сферах, ускладнювали досягнення формального політичного порозуміння з непольським населенням. У своїй програмі щодо національних меншин уряд К. Бартеля намагався узгодити несумісні за суттю завдання: здобути прихильність українців і водночас забезпечити домінування польської мови у всіх сферах політичного життя, провадити політику з урахуванням особливостей того чи іншого етнічного регіону, тим самим створюючи штучні бар'єри між ними, культивувати осадництво всупереч протестам українців. Члени цього уряду, як і їхні попередники, спиралися на хибні концепції регіональної політики. Навіть часткові поступки меншинам, такі як усунення з усіх щаблів адміністративної драбини та з важливих державних посад (міністерств, воєводських управлінь і староств) осіб, які провадили активну колонізаційну політику, не лише не змінили негативних настроїв у середовищі національних меншин, а й викликали гостру критику з боку польських націоналістів. Значна частина польського суспільства була не готова до компромісів з українцями [5, с. 147–149, 156].

Наприкінці 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. половинчасті кроки польських урядовців у вирішенні національної проблеми лише підсилювали антипольські настрої, зокрема, серед українців і білорусів. Ситуація ще більше загострилася після виборів 1928 р., коли стало зрозуміло, що політиці "дрібних кроків" прийшов кінець, а кардинальних елементів реформ у національному питанні очікувати марно. Це сприяло популяризації радикальних елементів серед національних меншин, на яку урядовці відповідали політикою сили. Зокрема, йдеться про арешти та репресії проти членів білоруської політичної партії "Громада", Товариства білоруської школи та інших організацій, а також про так звану акцію з умиротворення українців, відому під назвою "пацифікація" [10, с. 461–509]. Однак репресивними заходами уряд домогся лише

видимого заспокоєння меншин і ослаблення національних рухів, натомість переслідування посилили в них почуття окремішності, незадоволення становищем в економічній (аграрне питання) та культурній (освітні проблеми) сферах. Намагаючись хоч якось поліпшити відносини з національними меншинами, міністр віросповідань та освіти Г. Добруцькі вдався до деяких незначних поступок, наприклад, запровадив обов'язкове вивчення української чи білоруської мов у польських школах на сході держави, зрівняв у правах з польськими деякі гімназії національних меншин, однак ступінь дискримінації українського і білоруського шкільництва від цього не зменшився [4, с. 132–135].

Половинчастими поступками відбулася влада й у вирішенні єврейського питання, яке на відміну від українського та білоруського, не мало вираженого політичного забарвлення і не загрожувало територіальній цілісності держави. Досягши певних здобутків у політичній сфері (завдяки створенню Єврейського релігійного товариства 1928 р. вдалося провести вибори до релігійних гмін у східних воеводствах, що поживило єврейське політичне життя; домігшись скасування правових обмежень євреїв у квітні 1931 р. з набуттям чинності законом “Про скасування виняткових положень, пов'язаних з походженням, національністю, расою чи релігією громадян Речі Посполитої” [11]), їм не вдалося побороти так званого господарського антисемітизму, а також домогтися зрушень в освітній сфері. Державні школи з мовою навчання гебрайською чи ідишем, передбачені статтями так званого Малого версальського договору, так і не були створені [4, с. 135–137]. Економічна криза кінця 20-х років загострила польсько-єврейські відносини та зумовила зростання антисемітизму, який активно пропагували єндеки. Не маючи конкретного плану вирішення єврейського питання, особливо після 1935 р., польські урядовці взяли курс на активну підтримку еміграції єврейського населення, розпалювання внутрішніх суперечок між різними єврейськими громадськими напрямками тощо [12, с. 198].

Цей період характеризувався також загостренням польсько-німецьких відносин, переслідуванням німецьких політичних партій і громадських організацій. Після налагодження співпраці між Німеччиною та Польщею у 1934 р. кожна з держав уникала порушення національних питань. Як наслідок, польська сторона хоч і відмовилась від радикального наступу на права німців, однак продовжувала наступ на шкільництво. Так, у 1937 р. чинність шкільної реформи 1932 р. була поширена на терени Верхньої Сілезії. До німецьких приватних і державних шкіл допускалися лише ті учні, які добре володіли німецькою мовою (рівень володіння мала визначати комісія, створена виключно з поляків) [4, с. 218–219, 237].

Невдалі спроби силового розв'язання національного питання, а також втрата престижу на міжнародній арені, в тому числі активізація українських і німецьких акцій на форумі Ліги Націй, спонукали польський уряд до пошуку інших методів провадження політики, спрямованої на колонізацію. Так, для послаблення внутрішньої згуртованості меншин використовувалися їх внутрішня соціальна структура, поділ на етнічні та політичні групи, залучення антагоністичних сил, сепаратистські налаштованих груп. Щодо українців цій меті слугували політика регіоналізму (застосування різних методів для вирішення українських проблем у різних регіонах – Галичині, Холмщині, на Волині, Підляшші і Поліссі), підтримка русофільських тенденцій на противагу українофільським і, навпаки, надання переваги полонофільським угрупованням, штучне формування прихильної до Польщі національної свідомості серед бойків, лемків, гуцулів, поліщуків, які, на думку поляків, не мали чітко визначеної національної приналежності, використання Римо-католицької церкви для денационалізації непольського населення; використання релігійних відмінностей, зокрема, греко-католицизму та православ'я [12, с. 198].

Уже з 1930 р., від часу перебування при владі уряду полковника В. Славека, одного з найближчих соратників Ю. Пілсудського, який тричі обіймав посаду прем'єра, востаннє 1935 р., чітко окреслився відхід від політики “малих кроків”, що характеризувався наступом урядових кіл на національні права меншин. Політика наступу на права непольського населення, а також польських опозиційних сил знайшла продовження за прем'єрства А. Пристора. Зокрема, схвалений у березні 1932 р. закон про зібрання, надавав адміністрації широкі права контролю за громадськими організаціями. У серпні того ж року міністр юстиції отримав право переведення та усунення суддів; трохи згодом було обмежено свободу адвокатури. У 1933 р. схвалено закон про самоврядування, який також розширив повноваження адміністрації у формуванні місцевих представницьких органів. Однак найбільший спротив викликала освітня реформа 1932 р., здійснена міністром освіти та віровизнань Я. Єнджеєвичем. Ця реформа передбачала посилення втручання держави у навчально-виховний процес, а два закони про вищу школу посилювали вплив урядових кіл на наукове та творче середовища, зокрема, обмежили автономію вищих начальних закладів, розширили повноваження міністра освіти та віровизнань щодо затвердження ректорів, створення та ліквідації кафедр, затвердження професорсько-викладацького складу [3, с. 477]. Політика наступу на культурно-освітню сферу непольського населення частково була спричинена ззовні, зокрема наступом на національні права в СРСР.

Після смерті Ю. Пілсудського 1935 р. у середовищі пілсудчиків окреслився поділ на прихильників жорсткого курсу (“група полковників”) і ліберальних політиків, які схилилися до порозуміння з опозиційними партіями, в тому числі з меншинами. Шукати порозуміння з національними меншинами пілсудчиків змусив бойкот опозиційними партіями (єндеки, соціалісти, людовці) виборів до парламенту, призначених на вересень 1935 р. Участь у перемовинах, які завершилися 29 травня 1935 р. угодою з 18 пунктів, що отримала назву “нормалізації” польсько-українських відносин, брали українські та польські консерватори. Відповідно до досягнутих домовленостей, польські політики пообіцяли збереження української національної освіти, фінансову підтримку для культурних, кооперативних і громадських організацій, розширення сфери вживання української мови в судах й адміністрації Галичини, створення українського університету, звільнення політ'язнів, гарантовані місця у майбутньому парламенті та місцевих виборах. Зі свого боку українці погоджувалися визнати Польську державу та взяти участь у виборах. Ця угода поділила українське

суспільство на два протилежні табори: частина населення, прихильники Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), підтримали порозуміння з владою, інша залишилася на непримиренних позиціях щодо урядовців (ОУН). Цей поділ яскраво проявився на виборах, у яких взяли участь 50% українців. Такий самий розкол стався серед білорусів. Натомість німці та євреї висловилися за участь у виборах. Внутрішні суперечності національних меншин забезпечили успіх правлячого табору [3, с. 481].

Концепція порозуміння владних структур з партійними лідерами УНДО, яка мала на меті змінити негативне ставлення українців до Польщі шляхом задоволення їхніх мінімальних соціально-економічних і культурно-освітніх потреб не увінчалася успіхом. Створений 1935 р. Комітет з національних питань також не вніс кардинальних змін у вирішення національної проблеми, далі продовжувалася політика зміцнення польськості на східних теренах. Державна програма асиміляції українців, яка 1935–1937 рр. спиралася на різні концепції щодо населення Галичини (у цьому руслі провадилася політика “нормалізації” польсько-українських відносин) і Волині (політичний експеримент воеводи Г. Юзевського), а також політика “прометеїзму”, складовою якої вона була, залишилися нереалізованими. Основними причинами цього були посилення тоталітарних тенденцій у правлячому таборі (окреслилася двоїстість політичних позицій урядового табору: урядовці, зосереджені навколо президента І. Мосьціцького, продовжували політику державної асиміляції, тоді як військові кола, перейшовши на позиції національного табору, активізували політику денаціоналізації меншин), поширення радикальних настроїв у польському та українському суспільствах, а також загострення міжнародної ситуації, що вимагало зміцнення оборони держави та консолідації суспільства перед загрозою війни [2, с. 8–11; 13, с. 159].

Посилення впливу військових у політичному житті Польщі з другої половини 30-х років проявилось передусім у політичному курсі держави щодо національних меншин, зокрема, у спробах перетворення західноукраїнських теренів в етнічно польську провінцію шляхом реалізації політики “зміцнення польськості”. Остаточно урядовці відмовилися від доктрини державної асиміляції та взяли курс на створення мононаціональної Польщі, обґрунтовуючи його засадами безпеки та територіальної цілісності держави, після еволюції державного устрою в напрямі тоталітаризму, яка завершилася створенням проурядової партії – Табору національної єдності 1937 р. Прихильники авторитарних методів правління, згуртовані навколо генерального інспектора Збройних сил Е. Ридз-Смігли вдалися до репресивно-адміністративних методів у національній політиці [14].

Політика зміцнення східного кордону, яка провадилася під тиском військових, передбачала примусову колонізацію українців, переселення частини патріотично налаштованого українського населення у центральні райони держави, реполонізацію так званої шляхти загородової, здійснення так званої акції ревіндикації, підпорядкування Православної церкви державному контролю, підтримка регіоналізмів – гуцульського, лемківського, – з метою протиставлення їх українському національному рухові із подальшою їх національною асиміляцією, колонізація шкільництва національних меншин, підпорядкування органів місцевого самоврядування державним структурам тощо. На Волині новий воевода А. Гауке-Новак, що у квітні 1938 р. змінив на цій посаді Г. Юзевського, взяв курс на реалізацію політики військових. З його ініціативи була розроблена і затверджена в лютому 1939 р. міністром внутрішніх справ таємна нова “політична програма державної політики Польщі на Волині”, спрямована на подальшу колонізацію і полонізацію краю. Програма утверджувала “виключність” польської культури, вимагала замінити терміни “українець”, “український” термінами “русин”, “руський”, а також вживати слова “православний”, “поліщук”, “волиняк” тощо, які не мали нічого спільного з національністю [1, с. 27–28]. Документ був схвалений 19 лютого 1939 р. на зборах польської парламентарної групи Волині, що відбулися в Луцьку. Також були прийняті закони, які дозволяли польській владі на місцях вдаватися до репресій проти громадських діячів національних меншин. Міністерство внутрішніх справ Польщі надіслало низовим правоохоронним органам і місцевим органам самоврядування таємні вказівки від 27 жовтня 1936 р. і 8 листопада 1937 р. про заборону осередкам політичних партій і товариств проводити публічні святкування та урочистості [15, арк. 140–146]. Закон “Про громадянство” від 31 березня 1938 р. надав право позбавляти польського громадянства не лояльних до польської держави осіб на підставі так званої втрати зв'язку з польською державністю [16, с. 138, 146].

Попри підписання в листопаді 1937 р. польсько-німецької Декларації про взаємний захист прав меншин серед німців Польщі ширилося невдоволення. Досягнуте порозуміння не мало практичних результатів, обидві держави намагалися не торкатися національних питань та зберегти існуючий стан речей, що частково вдалося робити лише до 1938 р. Попри те що більшість звітів повітових старост, зокрема, зі східних воеводств, свідчили про лояльність основної маси німців до Польщі [15, арк. 14, 17–32], антинімецький курс, який проявився у залученні німецького населення до польських громадсько-політичних і культурних акцій, продовжився і в 1938–1939 рр. [15, арк. 3–5]. Антипольські настрої ширилися й у середовищі єврейської меншини, викликані посиленням антисемітизму та практикою економічного бойкоту євреїв, правомірність якої ще в травні 1936 р. визнав прем'єр-міністр Польщі Ф. Славой-Складковський. Зміна національної політики позначилася на становищі білорусів. Фактично було ліквідовано білоруські національні школи, суттєво обмежено сферу культурного життя.

Посиленню націоналістичних настроїв у середовищі військових сприяло переосмислення результатів дотеперішньої національної політики. Ідея “державної асиміляції”, покладена в основу політики “санациї”, не заспокоїла національні меншини. Неефективно виявилася і зовнішньополітична програма пілсудчиків, розрахована на ймовірний розпад Радянського Союзу і виникнення на пострадянському просторі федерації незалежних національних держав. Однак стабілізація радянського ладу позбавила ці сподівання реального підґрунтя. Саме тому більшість політиків і військових вважали ідею терпимого ставлення до національних меншин безперспективною [17, с. 563–564].

Загострення українсько-польських відносин на сході на тлі створення Карпатської України в Чехословаччині та зовнішньополітичних дій фашистської Німеччини, посилення ревізіоністських настроїв серед німецьких громад західних воєводств зумовили перетворення політики “зміцнення польськості” в офіційну доктрину правлячих сил, реалізації якої завадила Друга світова війна [1, с. 14–15].

Отже, травневий переворот 1926 р. і прихід до влади прихильників Ю. Пілсудського не внесли радикальних змін у вирішення національного питання. Політика “державної асиміляції”, що передбачала певні поступки національним меншинам культурно-національного характеру, яку польські урядовці проводили у 1926–1935 рр., через відсутність комплексних засад вирішення національної проблеми не увінчалася успіхом. Натомість еволюція державного устрою в напрямі тоталітаризму, що яскраво проявилася після 1937 р., зумовила перетворення політики “зміцнення польськості” на офіційну доктрину правлячих сил і призвела до загострення міжнетнічних конфліктів у державі.

Джерела та література

1. Кучерепа М. Національна політика Другої Речі Посполитої щодо українців (1919–1939 рр.) / М. Кучерепа // Україна-Польща: важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків “Українсько-польські відносини в 1918–1947 роках”, Варшава, 22–24 травня 1997. – Варшава, 1998. – С. 11–28.
2. Комар В. Л. Українське питання в національній політиці Польщі (1935–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук / В. Л. Комар; Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 1998. – 18 с.
3. Зашкільняк Л. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.
4. Chojnowski A. Konsepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939 / Andrzej Chojnowski. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1979. – 262 s.
5. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929 / R. Torzecki. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1989. – 468 s.
6. Макар Ю. Українське питання в міжвоєнній Польщі / Ю. Макар // Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи. Матеріали Міжн. наук. конф. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 164–171.
7. Madajczyk Cz. Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich po przewrocie majowym / Czesław Madajczyk // Dzieje Najnowsze. – 1972. – R. 4. – Zesz. 3. – S. 137–169.
8. Fałęcki T. Niemieckie szkolnictwo mniejszościowe na Górnym Śląsku w latach 1922–1939 / Tomasz Fałęcki. – Katowice; Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970. – 182 s.
9. Zagadnienie odпочynku niedzielnego na kwietniowej sesji Komisji Rzeczników / Sprawy Narodowościowe. – 1927. – R. 1. – Nr 2. – S. 150–156.
10. Швагуляк М. Історичні студії: Українці на роздоріжжях та крутих поворотах історії (др. пол. XIX – пер. пол. XX ст.) / М. Швагуляк. – Львів: Тріада плюс, 2013. – 478 с.
11. Ustawa z dnia 13 marca 1931 r. o wygaśnięciu mocy prawnej przepisów wyjątkowych, związanych z pochodzeniem, narodowością, językiem, rasą lub religią obywateli Rzeczypospolitej // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1931. – Nr 31. – Poz. 214. – S. 430.
12. Mauersberg S. Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1939 / S. Mauersberg. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1968. – 230 s.
13. Зашкільняк Л. Спроби українсько-польського порозуміння в міжвоєнній Польщі: сподівання і реалії / Л. Зашкільняк // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.: Матеріали міжн. наук. конф. – Ів.-Франківськ: Плай, 1997. – С. 156–160.
14. Jabłonowski M. Następca Komendanta – Edward Śmigły-Rydz: materiały do biografii / Marek Jabłonowski, Piotr Stawecki. – Pułtusk: Wyższa Szkoła Humanistyczna, 1998. – 333 s.
15. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 1564: Листування з Міністерством внутрішніх справ і з повітовими староствами про діяльність на території воєводства німецько-фашистських організацій. – 187 арк.
16. Сіреджук П. Соціально-економічне становище і культурне життя німецької меншини Східної Галичини (20–30-ті роки XX ст.) / П. Сіреджук. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 752 с.
17. Швагуляк М. Військові плани “зміцнення польського характеру” східних воєводств держави (березень 1938 р.) / Михайло Швагуляк // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1999. – Т. 238. – С. 562–583.

Ruda O. V. National policy of Polish state in 1926–1939.

The article analyses the public policy of the Second Polish Republic towards national minorities from May 1926 coup before the Second World War. Measures that has been taken by the “sanation” Government of Poland in order to solve the national question are described on the example of the Ukrainian, Belarusian, Jewish and German minorities. From 1926 until death of J. Piłsudski in 1935 the national policy was carried out under the banner of the state assimilation, but after 1935 and until the end of the Second Polish Republic, Polish authorities tried to implement the concept of the state assimilation that had evolved as a part of the program of strengthening Polishness, particularly in the Eastern states.

Key words: “sanation” camp, national policy, the Second Polish Republic, national minorities, policy of “national assimilation”, polonization processes.

Руда О. В. Национальная политика Польского государства в 1926–1939 годах.

В статье проанализирована государственная политика Второй Речи Посполитой в отношении национальных меньшинств от майского переворота 1926 г. до начала Второй мировой войны. На примере украинского, белорусского, еврейского и немецкого меньшинств освещены меры, которые принимали “санационные” правительства Польши с целью решения национального вопроса. С 1926 г. и до смерти Ю. Пилсудского в 1935 г. национальная политика проводилась под лозунгом государственной ассимиляции, а после 1935 г. и до конца существования Второй Речи Посполитой польские власти пытались реализовать концепцию государственной ассимиляции, которая эволюционировала в направлении программы укрепления польскости, в частности на восточных землях.

Ключевые слова: “санационный” лагерь, национальная политика, Вторая Речь Посполитая, национальные меньшинства, политика “государственной ассимиляции”, полонизационные процессы.